

A MI NÓTÁINK

*„Amely diák Jénából asszony nélkül, Lipcséből veretlenül,
Wittenbergából ép bőrrel, Selmecről pedig Bursch-nóták ismerete
nélkül tér vissza szülőföldjére: a legszánalomraméltóbb teremtmé-
nye Istennek!”*

Hagyományaink nélkülözhetetlen kellékei a nótáink. Szokásainkat ezek teszik teljessé, szorosan kapcsolódnak hozzájuk; szakestélyeinkhez éppúgy mint a valétaláshoz. Dalaink jelentős része kultúrtörténeti értékű, egyesek neves költők, zenészek közreműködésével születtek. Sok van közöttük, amit évszázadok nemesítettek olyanná, amilyenek megismertük, s biztosan van olyan is, amely vitatható értékű, és idővel eltűnik, lekopik nótáskönyveinkből. Az objektív értéken túlmenően azonban jelentős a dalok szubjektív értéke is. Ennek mértékét a nem mérhető, számokkal nem jellemezhető szeretetünk határozza meg. Szeretjük dalainkat, mert a mieink, szeretjük, mert színesebbé teszik diákéletünket, és később egy életen át idézik az idővel mindjobban halványuló egyetemi éveink emlékét. Idézik majd azokat a hangulatos együttléteket, amikor már kezdtük érezni a választott szakhoz, közösségünkhöz való tartozás vonzerejét, a szakma szeretetét és megbecsülését.

Dalaink eredetének vizsgálata nagyon bonyolult. Sok olyan nótát énekelünk ma is, amelyek származását nem lehet pontosan meghatározni.

A középkorban vándordíákok terjesztették a dalokat egész Európa-szerte. (Ilyen a Carmina Burana, egy 13. századi latin és német szövegű kézíratos dalgűjtemény, amit 1803-ban fedeztek fel a benediktbeuerni kolostorban.) A 16. századtól kezdve a magyarországi iskolákban is énekeltek diákdalokat (pl. Sárospatakon). Mivel ezek a nóták főleg hallás után terjedtek, ezért nagy részük elveszett. Ezért, valamint a sajátos munkakör miatt a selmecbányai diákok dal-kincsének kialakulására a középkori diákdalok aligha lehettek hatással. Szintén nem volt hatásuk dalainkra a hazai bányászdaloknak sem. Ez utóbbiak főképp a 18-19. században Erdélyben alakultak ki (mivel a Felvidéken ekkor nem volt magyar nyelvű bányamunkásság), s jórészt népdal-bázisúak voltak.

Dalaink egy része Selmecen keletkezett, jelentős részüket a messziről jött németajkű hallgatók hozták be vagy a külföldi bányászakadémiák énekeskönyvei révén kerültek hozzánk. (A külföldi eredetű dalok a teljes, eredetileg német nyelvű dalaink mintegy 40 %-át adhatják.) Ezek azonban nem egyszerű átvételek voltak, hanem formálódtak, csiszolódtak, sajátos egységben „selmeciesedtek” és az akadémisták mindennapi életének nélkülözhetetlen részévé váltak.

Egyes dalok szövegét neves német költők írták; Kindleben német költő írta a „Gaudeamus” ma is énekelt latin szövegét és a „Sza-sza-szakestélyt...” (1781), Goethe az „Ergo bibamus!”-t (1810) stb. Néhány dalunkat neves zeneszerzők foglalták műveikbe; Brahms híres „Akadémiai ünnepi nyitányá”-ban több diákdalt találunk („Gaudeamus”, „Mi tündöklik ott fenn?”). Került azonban dalaink

közé régi német céhes dal („Ez ez ez...”) vagy régi magyar mulatódal is.

Sokáig az akadémián az oktatás német nyelven folyt, így dalaink is német nyelvűek voltak. A kiegyezés után vezették be a magyar nyelvű oktatást. A nóták magyarra fordítása is megkezdődött, de jóval lassabban ment végbe mint az oktatás átállása. Még az 1920-30-as években Sopronban is német maradt a nóták egy részének szövege. Ma már minden nótát magyarul énekelünk, olyan kiváló fordítóknak köszönhetően, mint Tassonyi Ernő, Révai Károly, Hantos Ernő, Palmer Károly, Fekete Zoltán. Dalaink időközben újakkal bővültek, melyek már eleve magyar nyelvűek voltak.

Nótáskönyveink

A Bányászati Tanintézet alapítása után eltelt első mintegy kilencven év dalairól keveset tudunk, de az bizonyos, hogy már akkor is énekeltek diákdalokat. Az első publikált gyűjtemény a Selmecen tanuló Carl Stegmayertől származik. A könyv 1826-ban jelent meg, címe „Klaenge aus der Teufe” (Hangok a mélyből). Tizenkilenc dalszöveget és öt verset tartalmazott, ezek nagy része bányász témájú volt. Kottát nem tartalmazott, de 16 nótát más ismert énekek dallamára írt. Ezen dalok közül egy szöveg maradt fenn dallamával együtt, melyet ma „Ballag már a vén diák” szöveggel énekelünk. A gyűjteményt később újra kiadták.

A harmadik daloskönyv 1843-ban jelent meg „Erinnerung an Schemnitz” (Emlékezés Selmecbányára) címmel, és 27 dalt tartalmazott. Címoldala a szakestélyek törzshelyét, a Schacht kocsmát ábrázolja, az előtérben két burschsal, a háttérben a Szitnyával. Itt találjuk meg először a „Ballag már a vén diák...” német szövegét, s a mai Gyászindulót. A kötet tartalmazta a selmeci balekbálok ma „Báli mulató” címen ismert vezérdalát, a „Koccints! Selmecünk éljen...”, valamint „A nap a hegy mögül kibújt” kezdetű dalokat.

1870-ben jelent meg a „Schemnitzer Akademische Lieder” (Selmeci akadémiai dalok). Ez 88 dalszöveget tartalmaz és függelékként a „Schemnitzer Cerevis” nevű, sörivással és énekléssel kapcsolatos ősi, selmeci, diák kártyajáték szabályait. Ebben már számos ma ismert nóta is megtalálható. (Mit kezdjek én, Útján e világnak, Ergo bibamus, Adná az ég, Korhely halála, Szerencse fel! a tárna vár, Balekkesesztelő nóta, Visszapillantás, Gaudeamus, Krampampuli, Sza-sza-zakestélyt, Praeses dala, Tisztelet a bányász szaknak stb.) később bővítve újra kiadták, kétszer is.

A diákdalok népszerűsége Selmecbányán a 19. század végén átmenetileg csökkent. Ebben feltehetően szerepe volt a Burschenschaft megszűnésének és a magyar oktatási nyelv bevezetésének. Lassan megindult a dalszövegek magyarra fordítása, és új, eredetileg is magyar szövegű dalok éneklése. Az első magyar nyelvű dalszövegek nem énekeskönyvben, hanem Tassonyi Ernő: Aki a párját keresi című 1905-ben kiadott regényében jelent meg. Sok dalt ma is a regényben lévő szöveggel énekelünk.

1911-ben jelent meg először dalgyűjtemény „A mi nótáink” címmel. Ez 54 dalt tartalmazott, de ebből mindössze hat volt magyar nyelvű. A diákdalok magyarosításának jelentős lépése volt Révai Károly költő Selmeci Burschdalok című nótáskönyve, amit 1912-ben publikált. A Révai-féle fordítások többsége azonban nem terjedt el.

Ezután 1921-ben és 1924-ben jelent meg „A mi nótáink” című gyűjtemény, de a dalok többsége ezekben is német nyelvű volt.

Szükségessé vált egy magyar nyelvű nótáskönyv kiadása, hiszen az akadémián az oktatás nyelve már több mint fél évszázada magyar volt, az amúgy is osztrákellenes ifjúságnak pedig nem volt semmilyen szervezett kapcsolata külföldi német nyelvű testvérintézménnyel. Az Ifjúsági Kör 1931-ben kiadta az új „A mi nótáink”-at. Ez 79 nótát tartalmazott, a dalokat magyar és német nyelven is közölték. Felhasználták a meglévő és népszerű magyar szövegfordításokat (Tassonyi Ernőtől hat, Révai Károlytól hét szöveget vettek át), és lefordították az addig csak németül énekelt dalok szövegét. (Az újabb fordítók: Hantos Ernő, Krug Lajos, Palmer Károly, Puskás Endre, Sady József, Somogyvári Gyula.) 19 dalszöveg részben eredetileg magyar, részben fordítója ismeretlen. Kezdetben a dalok zongorára harmonizált dallamait is ki akarták adni, de anyagi okok miatt a szép külsejű nyomdai kivitelben csak a szövegek jelentek meg. (Egyidejűleg azonban kiadták a főiskola sokszorosító műhelyében készült, kottákat is tartalmazó változatot.) Ebben a kiadásban a bányász tárgyú dalok nagy számának ellensúlyozására már tíz erdész tárgyú dal is megjelent, és a szakoktól független vagy közös szövegű diákekek aránya is megnőtt. 1938-ban és ’39-ben, az Ifjúsági Kör 60. évfordulójára jelent meg a Mi nótáink kivonatosszövegű könyve 43 nótával. Ezután több kiadás látott napvilágot nótáskönyveinkből: Sopronból elkerülve Miskolcon is kiadták „A mi nótáink”-at 1965-ben. Ma már minden testvérkarnak van saját nótáskönyve, s előfordul, hogy egyes dalokat Sopronban, Székesfehérváron, Dunaujvárosban, Miskolcon másképp is énekelnek. Sopronban a Zsíros László a. Zsiri által szerkesztett nótáskönyv forog közkézen.

Az alábbiakban néhány dalunk eredete olvasható:

Ballag már a vén diák

Egyes források szerint a dallam egy szépeességi német népdalból származik (más források szerint szerzője Methfessel német zeneszerző), mely Szilézián át német földre került, s onnan tért vissza Selmecebányára. A népdal szövegét 1814-ben G. Schwab német költő írta át „Bemooster Bursche zieh! Ich aus!” kezdősorral, „Lied eines abziehenden Burschen” címmel. (Ez az 1843-as nótáskönyvben található meg először.) Ezt fordította le Csegey Gusztáv 1866-ban „Ballag már a vén diák”-ra, a nóta tehát a legkorábban magyarul énekelt dalaink közé tartozik. A dallamra Stegmayer is szerzett szöveget „Hörst Liebchen du der Glocke Klang” kezdősorral. (Ez szintén megtalálható nótáskönyvünkben „Halld a torony harangja búg” fordítással.) Ez az egyetlen dallam, amely az első, 1826-os nótáskönyvünk dalai közül még ma is él.

A magyarországi iskolákba Selmecebányáról szűrődött be, és vált a ballagások elmaradhatatlan dalává.

Bányász himnusz

1920-ig a Gyászinduló volt. A mai bányász himnusz dallamának első részét Szerdahelyi József és Vachot Imre „A bányarém” című regényes daljátékából (1855) vették át, második része pedig a Felső-Sziléziában a 19. század eleje óta ismert „Schon wieder tönt vom Thurme (Schachte) her...” tarnowitzi bányászdal dallama. Első részének szövege a legújabb adatok szerint Kunos Endre költő „Szerencse fel! Szerencse le!” és a „Nem kincs után sóvárgok én” kezdetű verséből származik. (Ezeket illesztette be Vachot Imre „Bányarém” című drámájába.) A második rész szövege az említett tarnowitzi bányászdal magyar nyelvű fordításának harmadik versszaka. (Nótáskönyvünkben ez a dal is megtalálható „Már újra szól a kisharang” kezdettel.)

Erdész himnusz

Az 1870-es nótáskönyvben szerepel először az „Ich schiess den Hirsch” kezdetű, valószínűleg Erdélyből származó nóta. Magyarra átvittetve „Erdész vagyok” kezdettel később ez lett az erdész himnusz. Magyarul először Tassonyi Ernő könyvében olvasható. Ma némi módosítással énekeljük.

Kohász himnusz

A Kohász himnusz az „Es ist kein Dörflein so klein” (Minden kicsi kis faluban, 1878) és a „Schmiede das Eisen” (Üsd a vasat! 1921) dalokból összetett dal. (A két német kohászdal fordítását. Ruzsinszky László szerkesztette egygyé.) Mai formájában csak magyarul, 1933 után ismert. Sokáig nem ismerték el himnusként, csak kohász-nótaként énekeltek. 1970-ben lett végérvényesen elfogadott mint himnusz.

Faiparos himnusz

1971-ben írta Winkler András a Józsi egykori rektorunk a szöveget és a dalmot is. Néhány korábbi próbálkozás után ez a dal vált a faipari mérnökhallgatók himnuszává.

